

ՄԻՋՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՐԺԵՔՆԵՐԻ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ
ԱԶԴԵՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԻ ՎՐԱ

Ի սկզբանե անձի բնույթը մշակութային է: Նախածին «Ի սկզբանե Բանն էր» արտահայտությունը երբեք չի մթագնում, ավելին, դառնում է ծագումնաբանական ռազմավարության մեկնակետ:

Մշակույթը, որ մեր մեջ է, և որի մեջ մենք ենք, մեր վիճակի մեծ վկան է. այն և՛ միջոց է, և՛ խոչընդոտ՝ որպես մշտակա հոգևոր փորձաքություն, որով երբեմն բախվում ենք ինքներս մեզ: Մշակույթն այցելում և պարտում է մեզ՝ գալով ժամանակի այն Սկզբից ու Վերջից, որոնց միջև տեսանելի ու լսելի են արձագանքներն աստվածային լեզվի ու մշանների: Այն պահից, երբ «Բանը մարմին դարձավ», մշակույթի լեզունը հարստացավ մեր կյանքի դիպաշարով: Ընդ այսու, մշակույթի պատվիրաններին տրվում է աստվածային ծագում: Դրանք վեր են մարդկային հասարակությունից և տարածվում են բնության ու աշխարհի պատմության վրա: Ըստ էության, մշակութային բոլոր դրսևորումներն առաջացել են մեզ բնության գերհզորությունից պաշտպանելու պահանջից:¹ Աստծո խնդիրն է լրացնել մշակույթի անկատարությունները, կրճատել բնության հասցրած վնասները և հետևել, որ մարդը մշակութային իմաստով պատվիրանապահ լինի: Մշակույթը՝ որպես հոգևոր պահանջմունք, հավասարապես հասցեագրվում է բոլորին: Կյանքից ստացած մեր առաջնային տպավորությունները՝ մշակութային իմպրիտինգը, ուղղակիորեն առնչվում են մայր տիեզերքի հետ. մոր քները երեխայի համար մշակութային օրոքոց են: Այսինքն՝ գերզգայուն փուլում ընկալված օբյեկտի պատկերը կապվում է բնագոյների հետ և երբեք չի մոռացվում: Ի սկզբանե պետք է ներքնայնացվեն ազգային մշակութային սիմվոլները, թափանցեն անձի ենթագիտակցության ու ողջ էության մեջ: Այստեղից է սկսվում մեծ ճանապարհի համակարգը. լեզուն իբրև մշակույթ, կրոնն ու եկեղեցին իբրև մշակույթ ինչպես են ազդում ազգային մտածելակերպի վրա: Առհասարակ սահմանային իրադրություններում դրսևորվում են ազգի էթնոտարբերիչ նշանները՝ սովորույթները, ծեսերը, վարքի կարծրատիպերը, մշակութային ավանդույթներն ու մարդաբանական գծերը, հատկապես ազգային ինքնագիտակցությունը:

Մշակութային այս ձևերը տիեզերական շրջանառման համապարփակ գիտակցության մաս են կազմում:² Տարողունակ ընդգրկումով մշակույթ է նաև այն, ինչ մարդիկ արդեն արարված իրականության մեջ կրկնաբարում են իրենց գործունեության շնորհիվ: Մշակույթները, առհմիկ ազգային լինելով, փոխներթափանցում և հարստացնում են միմյանց: Թեև, ավանդական այս հայեցակետին հակառակ, գերմանացի փիլիսոփա, պատմաբան Օ. Շպեյերը կարծում է, թե մշակույթի կյանքը մման է յուրաքանչյուր օրգանիզմի կյանքին. ծնվում է, հասունանում, ծերանում և մեռնում: Նա առաջարկում է հրաժարվել նախապաշարումներից, որոնք պատկերում են մշակույթների առաջընթացը և միջանցիկ զարգացումը՝ որպես շարժում դեպի ինչ-որ նպատակ: Այսպիսով, իմաստավորելով համաշխարհային պատմական ընթացքը, նա կարծում է, թե պատմությունը (իմա՝ մշակույթը) չունի որևէ միասնական նպատակ: Միակ նպատակը, որը բնորոշ է յուրաքանչյուր առանձին մշակույթի, անկումն է:³ Սրանով մշակույթի փիլիսոփայությունն իմաստավորելու հարցում հեղինակը ճեղքում է մշակույթի նկատմամբ մոտեցման նեղ շրջանակը և գիտնականի աշխատանքը մոտեցնում գեղարվեստական իմտուիցիային: Նա բացառում է նաև միջմշակութային փոխազդեցությունները, քանի որ ուղղակի թյուրիմացություն է համարում մտածել, որ Վերածնության դարաշրջանն անտիկ մշակույթի վերածնունդն է: Ըստ

¹ Յ. Փրեյդ, *Психоанализ. Религия. Культура*, М., 1992, стр. 51-52.

² К. Юнг, *Психология бессознательного*, М., 1994.

³ Ф. Стейн, С. Фрэнк, *Освальд Шпенглер и Закат Европы*, М., 1992.

մրա՝ եվրոպական գիտակցությամբ ընկալված անտիկ գաղափարները կորցրել են իրենց մասնահատկությունը՝ ենթարկվելով մշակույթի նոր չափորոշիչներին:

Առհասարակ մշակույթը հանրության մտածելակերպի ծրագրավորումն է, որի շնորհիվ մարդկանց մի խմբին կարելի է տարբերել մյուսներից: Այն էական դեր է խաղում հասարակության կյանքում ոչ միայն արվեստաբանական հայեցակետից, այլև որոշակիորեն անդրադառնում է տվյալ մշակույթը կրող անձանց հոգեբանության վրա:

Մշակույթի մասսայականացումը (տարածում, սփռում և այլն), անտարակույս, հնարավորություն է ընձեռում մերձեցնելու մարդկանց մտածելակերպը, կենսադիրքորոշումը, արժեքները, այսինքն՝ մրանց մղում է համամարդկային արժեքների ստեղծման: Սրանից բնավ չի բխում, որ ազգը կորցնում է իր մշակութային ինքնությունը, ավելին՝ ենթադրվում է, որ այս կերպ մշակույթները զարգանում են և տարածվում՝ դուրս գալով կարծրատիպերից, այսինքն՝ նպաստավոր պայմաններ է ստեղծվում մշակույթների փոխներթափանցման, փոխազդեցության և զարգացման համար: Իհարկե, հարց է ծագում, քե՞ն ազգայինն ու համամարդկայինն ինչ չափով են փոխազդում, այդ փոխազդեցությունը հարթ ու սահուն է, քե՞ն՝ կոնֆլիկտալին: Այս հարցի պատասխանը մենք կարող ենք փնտրել տվյալ երկրի ազգաբնակչության մակարդակով՝ նկատի ունենալով սոցիալական շերտերի ընկալունակության չափը, այսինքն՝ տվյալ շերտը հոգեբանորեն որքան է պատրաստական ընկալելու, գնահատելու միջմշակութային արժեքները: Համաշխարհայնացման պայմաններում, հատկապես աշխարհիկ և հոգևոր պատկերացումների հետ կապված, տարբեր դավանանքների և սովորույթների ազդերը պատրաստ չեն միանշանակ ընկալելու մշակութային արժեքները: Հարցին կարելի է նայել նաև ազգաբնական մակարդակով, քանի որ կան հին, մինչև իսկ նոր ձևավորվող ազգեր, որոնք ընթանում են մշակութային տարբեր ուղիներով: Հին ազգերն ավելի պահպանողական են. մրանց մշակույթը շարունակական գործընթաց չի նախընտրում, փորձում են վերալրացնել կամ վերափոխել նախկին արժեքները և քննադատաբար մոտենալ մշակույթի նորօրյա հարցերին: Մինչդեռ նոր ազգերը պատրաստ են միանգամից, երբեմն էլ ագրեսիվորեն վերցնելու և յուրացնելու նոր մշակութային արժեքները՝ ասես ժամանակ չունենալով վերալրացնելու:

Այսօր, առավել քան երբևէ, խորացել է միջմշակութային արժեքների հաղորդման և փոխանցման հոգեբանական շարժընթացը, քանի որ ընդլայնվել են շփումները մեր կյանքի տարբեր ոլորտներում՝ քե՛ն անձերի, քե՛ն՝ միջկառավարական մակարդակներում: Ըստ էության, մշակույթի հիմնական իմաստը քննենք անձանց վրա ունեցած հոգեբանական ազդեցությամբ:

Այս ուղղությամբ կատարվել են բազմաթիվ ուսումնասիրություններ. դանիացի գիտնական Հովսթեյթը մասնավորապես առաջարկում է անդրադառնալ այն հարցին, քե՞ն ազգային մշակույթն ինչպիսի ազդեցություն է ունենում անձի հոգեկան աշխարհի և դիրքորոշումների վրա: Նա կատարել է հատուկ գիտափորձեր և մշակել չափորոշիչներ, որոնցով տարբերակել է ազգային մշակույթները և ընդգծել, քե՞ն մշակույթի տարբերություններն ինչպես են անդրադառնում մարդկանց գործունեության և մրա նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքի վրա: Հետազոտության համար նա ուսումնասիրել է 40 երկրների 100.000 անձանց կարծիք, որի հիման վրա առաջարկել ու զարգացրել է մշակույթների համեմատության գաղափարը կրող մի մոդել:

Նա առավելապես զբաղվել է այն երկրներով ու ժողովուրդներով, որոնք մշակութային զարգացածության աստիճանով խիստ տարբերություններ ունեն մյուսներից: Ակներև է, որ այդ տարբերությունների մեջ գերակա է ստեղծարար աշխատանքի նկատմամբ վերաբերմունքը, քանի որ դրանով է շենանում երկիրը, և ստեղծվում են հարաբերություններ: Ուսումնասիրողն այս հարցը ավելի է կարևորում, քան մարդու սեռատարիքային առանձնահատկությունները, մասնագիտական որակները կամ պաշտոնը: Այս մոդելի մեջ որպես կարևոր հարց ընդգծվում է, քե՞ն տվյալ երկրի մարդիկ ինչպես են զգում իշխանության հեռավորությունը իրենցից (սոցիալական հեռավորություն): Ակնհայտ է, որ սովորական քաղաքացին ավելի լավ է ընկալում բարձրի և ցածրի կատեգորիան իշխանության մեջ: Ինչքան իշխանությունը ցածր է, այդքան վերադասների և ստորադասների կապն ավելի գորեղ է, և ստեղծված հաղորդակցման, շփման մշակույթը՝ ավելի ուժեղ: Նույն երկույթը դիտվում է նաև դասավանդման

ընթացքում, այսինքն՝ դասավանդող-դասավանդվողի փոխհարաբերություններում, որն անմիջական կապ է և վստահելի: Բարձր իշխանության պարագայում, օրինակ, դասախոսի և ուսանողների կապն ավելի հեռավոր է, և հաղորդակցման մշակույթը բույլ է: Այս երևույթը հեղինակը դիտել է կյանքի տարբեր ոլորտներում՝ քե՛ն նյութական և քե՛ն՝ հոգեոր-մշակութային կյանքի զանազան դրսևորումներում: Իհարկե, բնական է, որ ցածր պաշտոն ունեցողը հաղորդակցման մշակույթում ավելի քաջալերող է, խթանող, իսկ բարձրը՝ խաթարող: Բոլոր դեպքերում մշակույթը դիտվում է տարբեր հեռավորություններից՝ ամենապարզից մինչև համամարդկային արժեքներ: Յուրաքանչյուր փակ կառավարում բացասական է գնահատվում ստորադասների կողմից, քե՛ն ձևականորեն բոլոր աշխատողներն ունեն հավասար իրավունքներ: Բարձր իշխանության դեպքում, երբ հարաբերություններն անմիջական չեն, փոխվում է անձի պատկերացումները սոցիալական տարբեր շերտերում: Օր.՝ կան մարդիկ, որոնք անվերապահորեն կրկնում են, քե՛ն ինչ ասաց վերադասը կամ հեռուստացույցը, և կամ շարունակ հղում են կատարում օտար աղբյուրներից: Կան մեթոդ տեսակներ, որոնց ժխտողական վերաբերմունքը տարածվում է ոչ միայն բարձր իշխանության, այլև իրենց շրջապատող մարդկանց հանդեպ:

<i>Ցածր իշխանության հեռավորություն</i>	<i>Բարձր իշխանության հեռավորություն</i>
Վերադասները հասանելի են	Վերադասներն անհասանելի են
Ուսանողները մեծ արժեք են տալիս անկախությանը	Ուսանողները մեծ արժեք են տալիս համաձայնությանը
Համադրողը որոշումն ընդունում է ստորադասների հետ խորհրդակցելուց հետո	Համադրողը որոշումն ընդունում է ինքնիշխան
Փակ կառավարումը բացասական է գնահատվում ստորադասների կողմից	Փակ կառավարումը դրական է գնահատվում ստորադասների կողմից
Աշխատողը քիչ է վախենում տնօրենի հետ չհամաձայնվելուց	Աշխատողը վախենում է տնօրենի հետ չհամաձայնվելուց
Աշխատողները դրսևորում են համախմբվածություն	Աշխատողները դժվարությամբ են վստահում միմյանց
Բոլոր աշխատողներն ունեն հավասար իրավունքներ	Իշխանություն ունեցող անձանց լիազորությունները գերակշռում են

Մոդելի երկրորդ մասը կոչվում է անվստահություն և խուսափում դրանից: Երբ ցածր է անվստահությունը, նվազ ուշադրություն է դարձվում մարդկանց անվտանգությանը: Մտածողությունն այսպիսին է՝ ամեն ինչ բողբոջել այնպես, ինչպես կա: Ժամանակը կցտնի լուծումը: Այն երկրները, որոնք ունեն անվստահությունից խուսափելու փորձառություն, նրանց մշակույթը հակված է կարգավորելու ու կազմակերպելու մարդկանց գործունեությունը, գործում են ավելի շատ օրենքներ և կանոններ, իսկ ռիսկայնությունը ցածր է: Վերադասները քաջալերում են ստորադասների նախաձեռնողականությունը, հանձնառու լինելը, իսկ ստորադասները հավակնոտ չեն, չունեն սնափառության ձգտում: Այսօրինակ երկրներում մշակույթը պետք է հասկանալ որպես մտածելակերպի արտահայտություն:

<i>Խիստ արտահայտված անվստահության խուսափում</i>	<i>Նվազ արտահայտված անվստահության խուսափում</i>
Աշխատողները կարիք ունեն գրավոր կանոնների	Կանոններն ավելի քիչ են
Ուշադրություն է դարձվում կյանքի անվտանգությանը	Առկա է բարձր ռիսկայնություն
Անհանգստություն և ստրես	Ավելի քիչ անհանգստություն և ստրես
Էմոցիաների դրսևորում	Էմոցիաների նվազ դրսևորում
Հավատում է մասնագետներին և նրանց գիտելիքներին	Հավատում է խմբի զգացմունքներին ու գաղափարներին
Ազգակենտրոնություն	Նվազ ազգակենտրոնություն
Ներդաշնակ լինել	Տարակարծիք լինել

Մոդելի երրորդ բաղադրիչը անհատականության հաշվառումն է և ուսումնասիրումը: Խոսքն առնչվում է տվյալ անձին և իր սեփական ընտանիքի նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքին՝ չկարևորելով հասարակական կարիքներն ու պահանջմունքները: Այս դեպքում կարելի է ընդգծել *անհատականության մշակույթ* գիտակցողը: Այստեղ որոշակիորեն անտեսված է *մենք*-ի մշակույթը: Ի հակադրություն սրա՝ այն երկրներում, որտեղ անհատականացված մշակույթը ցածր է, գերակշռում են հասարակական շահերը, և առկա է որոշակի հավատ ու հուզական կախվածություն խմբի նկատմամբ:

<i>Ինդիվիդուալիզմ</i>	<i>Կոլեկտիվիզմ</i>
<i>Ես</i> –ի գիտակցությունը	<i>Մենք</i> -ի գիտակցությունը
Անձն է որոշում ընդունում	Խումբն է որոշում ընդունում
Շեշտադրվում են նախաձեռնողականությունը և առաջխաղացումը, գերակշռում է լիզերությունը	Խումբը ե անդամակցությունը իդեալական են
Հասարակության մեջ յուրաքանչյուրն ինքն է լուծում իր խնդիրները	Ընտանիքն է անձի ապաստարանը և հովանավորը

Որպես մոդելի չորրորդ բաղկացուցիչ՝ տարրորոշվում է կանանց ու տղամարդկանց դերերի և արժեքների բաժանումը հասարակության մեջ: Եթե հասարակության մեջ որպես արժեք սահմանված են փողը, գործը, հաջողությունը, հետևաբար կյանքի որակը բնութագրվում է հիշյալ արժեքներով, և ամեն ինչ մտահոգության տեղիք է տալիս: Համագործակցության եզրերը տարբեր ժողովուրդների միջև ընդլայնվում են այն երկրներում, որտեղ կարևորվում է անձի ճանաչումը կամ երկրի առաջընթացն ու տնտեսական աճը:

<i>Տղամարդկանց արժեքային կողմնորոշումներ</i>	<i>Կանանց արժեքային կողմնորոշումներ</i>
Առաջխաղացումն է կարևորվում	Կյանքի որակն է կարևորվում
Փողը և գործն են կարևորվում	Մարդիկ և միջավայրն են կարևոր
Տղամարդիկ պետք է դժմանալ լինեն	Պետք է լինի հավասարություն սեռերի միջև
Դուք ապրում եք աշխատելու համար	Դուք աշխատում եք ապրելու համար

Մոդելի վերջին բաղկացուցիչը ձևավորվել է 1988թ., որն անվանվում է *մշակութային վերջին մեծություն*, հաճախ էլ՝ *Մորկոնֆուցիոնիզմ*: Սոցիալական հարցման միջոցով այս երևույթն ուսումնասիրվել է 22 երկրներում: Այն վերաբերում է ոչ թե կրոնին, այլ առավելապես գործնական վարվեցողությանն ու էթիկային: Ըստ հետազոտության արդյունքների՝ ընդունվել է, որ մարդկանց միջև գոյություն ունեցող անհավասարությունը բնական գործընթաց է, և հենց դա է հասարակության մեջ կայունություն ստեղծողը: Հիշյալ գործընթացում առանձնացվում են հինգ հիմնական հարաբերություններ՝ ա) կառավարիչ-ենթակա, բ) հայր-որդի, գ) ավագ-կրտսեր, դ) ամուսին-կին, ե) հին ու նոր:

Անձն ընտանիքի անդամ է և ցերեղնաճանկան միջավայրում հակված չէ անհատական լինելուն: Խումբը ներդաշնակ է, ներխմբային միջավայրում անձն ունի արժանապատվության, հեղինակության զգացում, որը հանգեցնում է միջանձնային հարաբերությունների կարգավորմանն ու ներդաշնակության ստեղծմանը:

Մշակույթն անցնում է զարգացման որոշակի աստիճանակարգով:

- Առաջին փուլը բնութագրվում է դրական. անձն իրեն զգում է իբրև զբոսաշրջիկ, վայելում է այդ արժեքները՝ չզգալով բարդություններ:
- Երկրորդ փուլը հատկորոշվում է նյարդայնության դրսևորումներով. մշակութային տարբերությունները խնդրահարույց են դառնում աշխատանքում և առտնին կյանքում:
- Երրորդն աստիճանաբար հարմարվելու փուլն է. երբ անձը փորձում է հասկանալ և կռահել մյուսների վարքագիծը՝ իր վարքի դրսևորումները համաձայնեցնելով նրանց հետ: Ընտանիքի բոլոր անդամները հարմարվում են աշխատանքային գործունեությանը և սոցիալական միջավայրի վարվելակերպին:

▪ Չորրորդ փուլն անվանում են երկմշակութային. հաշվի է առնվում ինչպես խառն ամուսնությունները, այնպես էլ մարգինալությունը, երբ անձը հայտնվում է երկու էթնիկական աշխարհների միջև, այսինքն՝ միջանկյալ դիրք է զբաղում երկու էթնիկական մշակույթների միջև, և նրա համար երկուսն էլ կարևոր են ու ռեֆլեքտալիս. նա մնում է իր էթնոսի կազմում՝ միաժամանակ նոր դեր ստանձնելով տիրապետող էթնոսի մեջ:⁴ Այսօր ամբողջ աշխարհում նկատելի է մարդկանց տեղաշարժերը ստ բնակավայրերի: Մի կողմից՝ անձը ցանկանում է պահպանել իր մշակույթը, մյուս կողմից՝ ընդունում է համակերպվում է տվյալ երկրի արժեքներին, սովորութային մշակութային կենցաղին: Ավելին՝ մինչև իսկ նույն երկրի սահմաններում, մարզից մարզ տեղափոխվելիս զգացվում է տեղական մշակույթների տարբերություն:

Այլ հեղինակներ առանձնացնում են նաև օբյեկտիվության և սուբյեկտիվության գործոնը՝ առավելապես բացատրելով այն իրողությամբ, որ մշակույթը բոլոր դեպքերում ներագրում է անձանց հույզերի, զգացմունքների և գաղափարների վրա:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ մշակույթի առանձնահատկությունների մասին կարելի է խոսել նաև նկատի ունենալով, թե ինչպիսին է մարդկանց ներգրավվածության աստիճանը հասարակական - քաղաքական և տնտեսական կյանքի հարաբերությունների ոլորտում, կամ թե իրենց մասնագիտությամբ, կենսափորձով ու ծագմամբ ինչպիսի կարգավիճակ ունեն տվյալ մշակույթում:

Միջմշակութային հաղորդակցման ոլորտում կարևոր է մարդկանց վերաբերմունքը ժամանակի հանդեպ, կամ մշակույթներ, որոնք առավել հակված են ժամանակի պլանավորմանը: Օր.՝ անգլիացիներին և գերմանացիներին բնորոշ են ճշտապահությունը և ժամանակի հսկումը: Հանդիպումը տևում է այնքան, որքան պլանավորված է: Որոշ մշակույթներ էլ էական են համարում բնության կառավարումը և ընդունում են միջավայրի ու բնության ներդաշնակության օրենքներին համահունչ ապրելու կենսաձև: Մյուսներն էլ կարծում են, թե ամեն ինչ ենթակա է փոփոխման և նոր տեխնոլոգիաների ներդրմամբ կարելի է փոխել նաև բնության օրենքները:

Բոլոր դեպքերում հարկ է նկատի ունենալ մշակույթի՝ մարդկանց վարքը կարգավորելու գործառության բնույթը: Տարբեր իրադրություններում այն թելադրում է այս կամ այն մոտեցման ու հայեցակետի դրսևորում: Պատահական չէ, որ եթե մշակութային համահաղորդման փորձը չլիներ, ապա սոցիալական հարաբերությունները կդառնային կամայական: Միևնույն մշակութային պայմաններում ապրող և ստեղծագործող մարդիկ որոշակի պահանջներ ու սպասումներ են ներկայացնում միմյանց վարքի հանդեպ: Մշակութային արժեքներն էլ վերստեղծվելով ու վերարարվելով ավելի են ամրակայվում մարդկանց գիտակցության մեջ ու վարքի ձևերում: Մշակույթի տարողունակ ըմբռնումը ներառում է աշխարհի ծագման ու հատկությունների մասին տիեզերական, կրոնական և իմաստասիրական պատկերացումներ, որոնք, սերնդեսերունդ փոխանցվելով, ներագրում են մարդկանց վրա: Արդի պատկերացումներն ու գաղափարները, ձգտումներն ու երազանքները, մարմնավորվելով մշակույթի մեջ, ազդում են նաև հաջորդ սերունդների վրա: Մշակույթի ժառանգորդական բնույթը թույլ է տալիս էթնոսի հոգենտավոր ընդունակությունները մակաբերել տվյալ ազգի մշակույթի ձևերից:

Ներհասարակական կյանքում մարդկանց կողմից կատարվող դերերն առավելապես պայմանավորված են մշակույթի ֆենոմենով: Նկատելի է, որ երկար ժամանակ մեկուսացված էթնիկական խմբի մշակույթը բնորոշվում է մյուսներից խիստ տարբերվող մասնահատկություններով: Այս պարագայում առանձնահատուկ ինքնատիպություն են դրսևորում նաև ազգի հոգեկերտվածքը և հոգեկան նկարագիրը: Ազգային մշակույթը անտրոհելիորեն կապված է անձի հոգեկերտվածքի հետ, և անտարակույս է, որ վերջինս առարկայանում և ամրակայվում է ազգի մշակույթի մեջ: Մերօրյա ժամանակներում ավելի գործում են դարձել միջմշակութային փոխներգործությունները, իսկ փոքրաթիվ անդամներ ունեցող էթնոսներին սպառնում է մշակութային բարոյալքման վտանգը:

Մշակույթի մյուս՝ սուբլիմացնող կամ վեհացնող բնույթը վկայում և հնարավոր է դարձնում անձի հոգևոր առաջընթացը, քանի որ մարդկային հակումներն ու կրքերը

⁴ Ա. Ն ա լ չ ա ջ յ ա ն, *Էթնիկական հոգեբանություն, Եր., 2001, էջ 397:*

բացառապես վեհացվում են մշակույթի շնորհիվ զարգացման որոշակի փուլում: Անձի մեջ մշտապես առկա է անկատարությունների ուղղման, գորշ ու առօրեական ցանկությունների ընդերքից պոկվելու, ամեն ինչ գեղագիտացնելու ձգտումը:

Այսպիսով՝ մշակույթի տիրույթը միաժամանակ անձնապատան է և ազգապատան: Անձը և ազգը հոգեկերտվածքի խտացումներով ու հարմարվողական ռազմավարությամբ գերազանցապես դրսևորվում են այս տիրույթում:

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ МЕЖКУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ НА ЛИЧНОСТЬ

____ Резюме ____

____ К. Саакян, Р. Оганесян ____

В статье четко разделены разные восприятия культуры в нетрадиционных представлениях. Основной смысл культуры рассмотрен по его воздействию на психическое мироощущение и позиции личности. Подчеркнуты параметры культурной модели, уровни культуры, основные ориентиры, а также то, чем питается культура – по результатам всесторонних исследований.

Тем самым подчеркнуто то, что в современном мире углубляется процесс передачи межкультурных ценностей, так как расширяется круг общения на разных уровнях нашей жизни.